

Τρόποι αντιμετώπισης της Ελληνικής κρίσης με βάση το παράδειγμα της Ισλανδίας

Κ. Θεουλάκης, Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός Ε.Μ.Π., MSc

Ευαγγ. Μαντάς, Χημικός Μηχανικός Ε.Μ.Π., MSc

Χρ. Μυστριώτη, Μηχανικός Μεταλλείων- Μεταλλουργός Ε.Μ.Π., MSc

Περίληψη

Η ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια βιώνει έντονες αλλαγές λόγω της οικονομικής κρίσης και βυθίζεται ολοένα και περισσότερο στην οικονομική ύφεση χωρίς ελπίδα ανάκαμψης (F. M. Nicolas, 2010). Η έκρηξη της ανεργίας, οι συνεχείς μειώσεις σε μισθούς και σε συντάξεις καθώς και η έξαρση των αυτοκτονιών οδηγούν την κοινωνία σε ένα αδιέξοδο. Οι επαναλαμβανόμενες απεργίες, διαδηλώσεις, καταλήψεις σε δημόσιους οργανισμούς και υπηρεσίες δεν φαίνεται να έχουν κανέναν αντίκτυπο στην κυβέρνηση, η οποία συνεχίζει να λαμβάνει σκληρά μέτρα για την διάσωση της χώρας από την χρεοκοπία. Στην εργασία αυτή εξετάζουμε το παράδειγμα της Ισλανδίας, μίας μικρής χώρας που χρεοκόπησε και κατάφερε με μία συνολική πολιτική να ανακάμψει χωρίς την παρέμβαση εξωτερικών δανειστών. Η κοινωνία της Ισλανδίας κατάφερε να έχει ενεργή συμμετοχή και να αποφασίσει η ίδια, μέσω δημοψηφισμάτων, για την τύχη του χρέους των Ισλανδικών τραπεζών (DW, 2011). Επίσης οι Ισλανδοί πολίτες αντέδρασαν απέναντι στους οικονομικούς χειρισμούς της κυβέρνησής τους για την κρίση και έχουν ξεκινήσει μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, οι οποίες περιλαμβάνουν την πρόταση αναθεώρησης του συντάγματος (IRO, 2010), αλλά και την παραπομπή του πρώην πρωθυπουργού σε δίκη. (Helgason Gudjon and Dodds Paisley, 2010; IR, 2010). Η ομάδα μελέτης θα αξιολογήσει κατά πόσο οι δράσεις της Ισλανδικής κοινωνίας, μίας κοινωνίας με διαφορετική κουλτούρα, θα μπορούσαν να υιοθετηθούν ή να προσαρμοστούν στην ελληνική πραγματικότητα με κατεύθυνση την έξοδο της Ελλάδας από την κρίση.

Εισαγωγή

Οικονομική κρίση ονομάζεται το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Με τον όρο οικονομική δραστηριότητα περιγράφονται όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. (Γ. Κουφάρης, 2010). Η Ελληνική οικονομία και κυρίως η κοινωνία τα τελευταία χρόνια δοκιμάζονται λόγω της εθνικής αλλά και της διεθνούς κρίσης η οποία μοιάζει να μεταδίδεται από χώρα σε χώρα. Ο κίνδυνος μίας επικείμενης χρεοκοπίας πάρα τα αυστηρά μέτρα λιτότητας φαίνεται δύσκολος να αποτραπεί καθώς ριζικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις δεν εφαρμόζονται. Η έλλειψη κοινωνικής συναίνεσης για τα μέτρα αντιμετώπισης της είναι έντονη με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι ανισότητες και τα προβλήματα συνοχής. Οι συνέπειες της κρίσης είναι ορατές καθώς ο δείκτης ανεργίας αυξάνεται, οι επενδύσεις μειώνονται, οι περικοπές μισθών και συντάξεων αυξάνονται. Τέσσερα χρόνια μετά την εμφάνιση της κρίσης δεν διαφαίνεται μία πορεία για να επανέλθει η χώρα σε μία τροχιά ανάπτυξης ή τουλάχιστον να μην κατακυλά άλλο στην ύφεση.

Σύμφωνα με την μελέτη των Reinhart και Rogoff (2009), η οποία εξετάζει το βάθος και τη διάρκεια της ύφεσης που ακολουθεί πάντα σοβαρές οικονομικές κρίσεις, η αγορά ακινήτων καταρρέει για πάνω από έξι χρόνια κατά μέσο όρο 35 τοις εκατό, ενώ η τιμή των μετοχών μειώνεται κατά μέσο όρο 55 τοις εκατό κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης για περίπου τρίαμισι χρόνια. Το ποσοστό της ανεργίας αυξάνεται κατά μέσο όρο κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες για πάνω από τέσσερα χρόνια. Η πραγματική αξία του δημόσιου χρέους τείνει να

γιγαντώνεται λόγω της μείωσης των φορολογικών εσόδων και της μακροχρόνιας οικονομικής ύφεσης. (C. M. Reinhart and K. S. Rogoff, 2009).

Η Ισλανδία το φθινόπωρο του 2008 συμπαράσύρθηκε στο φαινόμενο χιονοστιβάδας της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, όμως μόλις σε διάστημα τεσσάρων χρόνων κατάφερε να επανέλθει σε ικανοποιητικούς ρυθμούς και να μειώσει την ανεργία. Η Ισλανδία, σύμφωνα με τον πρόεδρο της χώρας Ο. Γκρίμσον, ξεπέρασε την κρίση γιατί διαπιστώθηκε νωρίς πως δεν πρόκειται μόνο για μια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, αλλά για μια βαθιά πολιτική και κοινωνική κρίση, με αποτέλεσμα να ληφθούν κατάλληλες μεταρρυθμίσεις στα εν λόγω πεδία. Περιληπτικά, η Ισλανδία δεν έσωσε τις προβληματικές της τράπεζες, κατάφερε να αποδοθεί δικαιοσύνη στους ιθύνοντες και παράλληλα οι μηχανισμοί λήψης αποφάσεων άλλαξαν.

Η ομάδα μελέτης αναλύει τις αιτίες της κρίσης στην Ισλανδία και στην Ελλάδα και στη συνέχεια εντοπίζει τις διαφορές και τις ομοιότητες. Επισημαίνονται τα μέτρα και οι λύσεις που υιοθέτησε η Ισλανδία και κατάφερε μέσα σε τέσσερα χρόνια, αν όχι να ξεπεράσει, να αντιμετωπίσει την κρίση σε αντίθεση με την χώρα μας.

Μεθοδολογία

Για την διερεύνηση του θέματος της εργασίας βασιστήκαμε στην παρακάτω μεθοδολογία:

- Βιβλιογραφική μελέτη για τον εντοπισμό των διαφορών, των ομοιοτήτων, των αιτίων αλλά και των μέτρων της κρίσης στην Ισλανδία και στην Ελλάδα
- Επιστημονική διαβούλευση πάνω στα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης που υιοθετήθηκαν στην Ισλανδία και τρόποι ή δυνατότητες να προσαρμοστούν στην ελληνική πραγματικότητα με στόχο την έξοδο της Ελλάδας από την κρίση, βάση της υπάρχουσας κατάστασης αλλά και των φυσικών και ανθρωπίνων διαθεσίμων
- Διατύπωση προτάσεων εφαρμογών στην περίπτωση της Ελλάδας

Περιοχή μελέτης

Η Ισλανδία είναι ένα ηφαιστειογενές νησί του Βόρειου Ατλαντικού με πληθυσμό μόλις 320.000 κάτοικους (<http://www.iceland.is/>). Η οικονομία της χώρας βασίζεται στην αλιεία, που αποφέρει το 60% των εσόδων από εξαγωγές και απασχολεί το 8% του εργατικού δυναμικού. Βρίσκεται πάνω στο ρήγμα της ευρωπαϊκής με την αμερικανική τεκτονική πλάκα με συνέπεια να έχει πλούσιες γεωθερμικές πηγές οι οποίες καλύπτουν σχεδόν το σύνολο των ενεργειακών αναγκών της. Παραδοσιακά, οι κάτοικοί της απασχολούνταν στην αλιεία, τη γεωργία και την κτηνοτροφία μέχρι, όμως, τα μέσα της δεκαετίας του 1990, όπου ένας νέος τρόπος πολιτικής σκέψης υιοθετήθηκε στην Ισλανδία. Η Ισλανδία το 1980 στράφηκε σε επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας και της εκμετάλλευσης του αλουμινίου. Από τις αρχές όμως της δεκαετίας του 90, οι ιδιωτικοποιήσεις, η μείωση του φορολογικού συντελεστή για τις επιχειρήσεις, η πλήρης απελευθέρωση της αγοράς, τα αδύναμα αντανάκλαστικά των ελεγκτικών μηχανισμών, το άφθονο πλαστικό χρήμα και τα δάνεια για τις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις κυριάρχησαν. Η Ισλανδία ιδιωτικοποίησε τις μόλις 3 τράπεζες που είχε τότε και που όλες ανήκαν στο κράτος.

Το 2000 παρατηρείται μία έντονη στροφή προς την εξαγωγή αλουμινίου και την τραπεζική βιομηχανία. Οι Ισλανδικές τράπεζες επεκτάθηκαν στο εξωτερικό, στην Ολλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο για επενδύσεις, λόγω της δύναμης που είχε τότε η Ισλανδική κορώνα, προσελκύοντας αρκετούς καταθέτες με τα υψηλά επιτόκια που προσέφεραν, με συνέπεια να γιγαντωθούν τα διαθέσιμα των τραπεζών (έφθασαν από το 170% του ΑΕΠ το 2003 στο 880% το 2007). Οι τράπεζες δανείζονταν υπέρογκα ποσά και τα διοχετεύαν μόνο σε λίγες επιχειρήσεις εντός της Ισλανδίας ενώ παράλληλα έκαναν επενδύσεις σε ξένες αγορές. (Z. Dargvas, 2011). Έτσι άρχισε να δημιουργείται ένας τεράστιος οικονομικός τομέας πάνω σε μια μικρή οικονομία όπου η κυβέρνηση δεν μπορούσε να τον υποστηρίξει, ενώ ήταν αναπόφευκτη η δημιουργία χρέους από τις επενδύσεις που γινόντουσαν στο πλαίσιο αυτού

του τεράστιου οικονομικού τομέα χωρίς μηχανισμούς επίβλεψης (Ana-Maria Minescu, 2011). Επιπρόσθετα, λόγω των διεθνών αλλαγών που συνέβαιναν παράλληλα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας έφτασε στην ακμή του, μέχρι και το 2007, όπου μέχρι εκείνη τη στιγμή είχε υπερβεί το μέγεθος της οικονομίας της Ισλανδίας κατά 10 φορές. Αυτό, σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη εμφάνιση του παγκόσμιου φαινομένου της κρίσης έκανε το νομισματικό σύστημα της χώρας ευάλωτο. Συγκεκριμένα η Ισλανδική κορώνα (ISK) υποτιμήθηκε κατά περισσότερο από 50 τοις εκατό με αποτέλεσμα να υπάρξουν σημαντικές επιπτώσεις ισολογισμού τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, ενώ τα ίδια κεφάλαια των επιχειρήσεων μειώθηκαν από το 30 στο -8 τοις εκατό.

Το 2008 η κατάρρευση του οικονομικού κολοσσού Lehman Brothers είχε δυσμενή αντίκτυπο στις τράπεζες παγκοσμίως. Οι τρεις Ισλανδικές τράπεζες την περίοδο εκείνη χρωστούν συνολικά 84 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ η κεντρική τράπεζα της Ισλανδίας δεν μπορεί να καλύψει το έλλειμμα. Ακολουθεί μια περίοδος βαθιάς κρίσης στην Ισλανδία με πολλές κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές. Οι συνέπειες της κρίσης στην οικονομία της χώρας λόγω της ύφεσης που ακολούθησε ήταν μεταξύ άλλων η συρρίκνωση του ΑΕΠ στο διάστημα 2009 - 2010 πάνω από 10% της εγχώριας ζήτησης, η αύξηση του πληθωρισμού και οι μειώσεις των μισθών κατά 11% μεταξύ Ιανουαρίου 2008 και τέλους του 2010.

Η κοινωνική αντίδραση στην Ισλανδία ήταν ιδιαίτερα έντονη καθώς λόγω της κατάρρευσης της οικονομίας της χώρας χιλιάδες άτομα έμειναν άνεργοι και οι τράπεζες άρχισαν τις κατασχέσεις κινητής και ακίνητης περιουσίας, καθώς οι πολίτες δεν είχαν την δυνατότητα να αποπληρώσουν τα δάνειά τους. Για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Ισλανδοί πολίτες, κάθε ηλικίας, βγήκαν στους δρόμους, με μοναδικά αιτήματα την δικαιοσύνη και την τιμωρία των ατόμων που έφτασαν την χώρα τους σε αυτή την κατάσταση. Πραγματοποιήθηκαν μαζικές κινητοποιήσεις, με τους διαδηλωτές στο Ρέικιαβικ να έρχονται αντιμέτωποι με τα δακρυγόνα της αστυνομίας. Η κοινωνία δεν αντέχε άλλο, ένιωθε ηθική υποχρέωση να ενεργήσει και να αντιδράσει. Οι αναίμακτες και ειρηνικές διαδηλώσεις είχαν ως αποτέλεσμα να παραιτηθεί η τότε κυβέρνηση του Γκέιρ Χίλμαρ Χάαρντε και να εκλεγεί ένας συνασπισμός μεταξύ κεντροαριστεράς και πράσινης αριστεράς. Η νέα κυβέρνηση διαπραγματεύτηκε με την αγγλική και την ολλανδική κυβέρνηση, που πίεζαν για την αποζημίωση του εξωτερικού χρέους των τραπεζών (εξωτερικά δάνεια). Συμφώνησαν μεταξύ τους να πληρώσει ο λαός τη ζημιά που ιδιωτικές εταιρείες, οι τράπεζες δηλαδή, είχαν δημιουργήσει. Η συμφωνία υπερψηφίστηκε από το κοινοβούλιο όμως, ο Ισλανδικός λαός αντιδρά και πιέζει με αποτέλεσμα ο Πρόεδρος της χώρας να αναγκαστεί να αρνηθεί την επικύρωση της απόφασης του κοινοβουλίου. Οι προτεινόμενες πολιτικές τέθηκαν προς αξιολόγηση από την κοινωνία, καθώς διενεργήθηκαν δημοψηφισματα. Οι Ισλανδοί αποφάσισαν στην μη αποζημίωση των ξένων πιστωτών και καταθετών και άφησαν τις τράπεζες να πτωχεύσουν, με συντριπτικό ποσοστό 93%.

Σε συνέχεια της πολιτικής και κοινωνικής αντίδρασης οι πολίτες ψηφίζουν διαδικτυακά μία επιτροπή αποτελούμενη από 25 Ισλανδούς, από το σύνολο του λαού, να συμμετάσχουν στην αναθεώρηση του Συντάγματος. Κάθε άρθρο του αναθεωρημένου Συντάγματος αναρτάται και υπάρχει η δυνατότητα σχολιασμού και παρατηρήσεων των πολιτών ελεύθερα στο διαδίκτυο. Τα σχόλια εξετάζονταν από την επιτροπή καθημερινά και γίνονταν διορθώσεις βάση αυτών των σχολίων και εκ νέου ανάρτηση, μέχρι το κάθε άρθρο να καταλήξει στην τελική του μορφή. Ο Ισλανδός οικονομολόγος Θ. Γκύλφασον (Thorvaldur Gylfason), ο οποίος είναι εν ενεργεία καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο της Ισλανδίας, δήλωσε ότι το νέο Σύνταγμα θα περιλαμβάνει ελέγχους και ευθύνες για το Κοινοβούλιο καθώς και διατάξεις για το διαχωρισμό των εξουσιών προκειμένου να αποφευχθεί μια νέα οικονομική κρίση. Θα περιέχει επίσης σημαντικές αλλαγές στον τρόπο εκλογής βουλευτών και δικαστών, ενώ ανάμεσα στις αναθεωρημένες προτάσεις του Συνταγματικού Συμβουλίου, συμπεριλαμβανόταν η κήρυξη ως εθνική περιουσία των μη ιδιόκτητων φυσικών πόρων. Σε

συνέντευξή του στην εφημερίδα Guardian ο Γκύλφασον, ως αντιπρόσωπος της Συνταγματικής Συνέλευσης δήλωσε ιδιαίτερα ικανοποιημένος από το επίπεδο της συζήτησης που έγινε για το Σύνταγμα: «Υπάρχει πολλή καλή θέληση για αυτό που προσπαθούμε να κάνουμε. Το κοινό έχει συνεισφέρει τα μέγιστα στη συζήτησή μας. Τα σχόλιά τους ήταν πολύ χρήσιμα και είχαν θετική επίδραση στο αποτέλεσμα». Πλέον, τον τελευταίο λόγο έχει το Ισλανδικό κοινοβούλιο, επικυρώνοντας την απόφαση των ίδιων των πολιτών.

Ταυτόχρονα με τα γεγονότα, ειδική ερευνητική επιτροπή της βουλής αποφαινεται ότι ο πρώην πρωθυπουργός ήταν ένοχος για οικονομική αμέλεια και τον παραπέμπει στην δικαιοσύνη. Ένα ειδικό δικαστήριο ενεργοποιείται βάση ενός νόμου που δεν είχε χρησιμοποιηθεί μέχρι τότε, για έλεγχο των πολιτικών.

Στην Ισλανδία ψηφίστηκε νομοθεσία έκτακτης ανάγκης στις 6 Οκτωβρίου 2008 στην οποία δόθηκε προτεραιότητα στις καταθέσεις των ιδιωτών και εγγύηση για όλες τις εγχώριες καταθέσεις. Συστάθηκε οικονομική ελεγκτική αρχή (Financial Supervisory Authority, FME) που ανέλαβε τον έλεγχο των μη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και τη δημιουργία νέων τραπεζών και εξουσιοδοτήθηκε ταμείο για την χρηματοδότηση νέων τραπεζών. Στις 10 Οκτ 2008 θεσπίστηκε εξωτερικός συναλλαγματικός έλεγχος ο οποίος μέσω της Κεντρικής Τράπεζας έκανε αρχικά συστάσεις προς τις τράπεζες με βάση τη συμφωνία με τους διαμορφωτές της αγοράς, ενώ στη συνέχεια ψηφίστηκε επίσημα σχετική νομοθεσία στις 28 Νοεμβρίου 2008. Η χώρα ζητάει επισήμως βοήθεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) στις 24 Οκτωβρίου 2008 για συνολική χρηματοδότηση στα 5,1 δις. δολαρίων, ενώ ανεπίσημες επαφές με το Ταμείο είχαν πραγματοποιηθεί από τις αρχές Οκτωβρίου. Η περίοδος της συμφωνίας εκτείνεται μέχρι το Μάρτιο του 2012. Η κυβέρνηση της Ισλανδίας στήριξε το σύστημα πρόνοιας, διαχώρισε τις τράπεζες σε "καλές" και "κακές", τοποθετώντας τους Ισλανδούς καταθέτες στις πρώτες.

Η αιτία της κρίσης στην Ελλάδα είναι το υπέρογκο κρατικό χρέος εξαιτίας της ανεξέλεγκτης φοροδιαφυγής, του μακροχρόνιου εξωτερικού δανεισμού και της έλλειψης ανταγωνιστικότητας. Όταν λοιπόν βάσει του φαινομένου του Domino (Γ. Κουφάρης, 2010) η παγκόσμια κρίση επιβάρυνε την ήδη κακή οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα, ήταν αναπόφευκτο να βγεί στην επιφάνεια το πρόβλημα που ήδη υπήρχε. Οι ελληνικές κυβερνήσεις χρησιμοποίησαν στρεβλά οικονομικά στοιχεία για να αποκρύψουν το χρέος και το 2010 βρέθηκαν αντιμέτωποι με ένα μη βιώσιμο δημόσιο χρέος με συνέπεια, για να αποφευχθεί η χρεωκοπία, να αιτηθεί η χώρα €80 δις από τις υπόλοιπες χώρες του Ευρώ και €30 δις από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Επίσης την αίτηση συνόδευαν 2 συνημμένα μνημόνια.

Οι διαφορές ανάμεσα στις δύο χώρες είναι ότι στην Ισλανδία χρωστούσαν οι τράπεζες και όχι το κράτος, ενώ έχουν νομισματική, ενεργειακή και τροφική αυτονομία. (Jun Shen and Yuan Li, 2013). Η κοινωνία στην Ισλανδία συμμετέχει ενεργά στις αποφάσεις του κράτους και αυτό αποδεικνύεται με την καθαίρεση, με συνοπτικές διαδικασίες, του Πρωθυπουργού της χώρας και την ψήφιση νέου Συντάγματος, από τους ίδιους τους πολίτες, που αποτρέπει το ενδεχόμενο να ξανασυμβεί μία παρόμοια οικονομική κατάρρευση. Μια ξεκάθαρη διαφορά με την Ισλανδία έχει να κάνει με την αναγνώριση των ευθυνών από το λαό. Οι Ισλανδοί ήθελαν να αποδοθεί δικαιοσύνη στα άτομα που έφεραν την χώρα σε αυτή την κατάσταση και το έκαναν. Δεκαπέντε μήνες μετά το ξέσπασμα της κρίσης, η εξεταστική επιτροπή, που συνέστησε το Κοινοβούλιο από ανεξάρτητους ειδικούς, έβγαλε πόρισμα που καταλογίζει ευθύνες σε συγκεκριμένα άτομα όπως ο πρώην πρωθυπουργός, Γκέιρ Χάαρντε, τρεις πρώην διοικητές της κεντρικής τράπεζας, υπουργοί, ενώ ποινικές ευθύνες καταλογίζονται σε στελέχη των τριών ιδιωτικών τραπεζών. Επίσης η νέα κυβέρνηση πάγωσε για 6 μήνες τις κατασχέσεις σπιτιών όσων αντιμετώπιζαν οικονομικά προβλήματα, μειώθηκε η φορολογία στους μη προνομιούχους, δημιουργήθηκαν δομές ψυχολογικής, νομικής και κοινωνικής υποστήριξης των ασθενέστερων και δημιουργήθηκαν προγράμματα αξιοποίησης των ανέργων. Στην

περίπτωση της Ελλάδας το πρόβλημα εντοπίζεται στον ίδιο το λαό, ο οποίος σε μεγάλο ποσοστό του έχει “μάθει” σε μια μη παραγωγική εργασία.

Επιπρόσθετα, η χρονική στιγμή εμφάνισης της κρίσης στην Ισλανδία συμπίπτει με την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ενώ στην περίπτωση της Ελλάδας έπεται. Αυτό όμως που αποτελεί έκπληξη στο πλαίσιο αυτής της έρευνας είναι το εξής: Η κόπωση από τα προς τη σωστή κατεύθυνση εφαρμοσμένα μέτρα λιτότητας στην Ισλανδία ταυτόχρονα με τις υποσχέσεις της αντιπολίτευσης για εναλλακτικό δρόμο και ανακούφιση από τα χρέη, έπεισαν τους ψηφοφόρους της χώρας να καταδικάσουν σε χαμηλά ποσοστά τους μέχρι πρότινος κυβερνώντες Σοσιαλδημοκράτες στις εκλογές του Απριλίου 2013 και να επαναφέρουν στην πρώτη θέση των προτιμήσεών τους το κεντροδεξιό κόμμα Ανεξαρτησίας, το οποίο θεωρήθηκε υπεύθυνο για την χρηματοπιστωτική κατάρρευση της χώρας πριν από πέντε χρόνια. *«Προσφέρουμε έναν διαφορετικό δρόμο, έναν δρόμο προς την ανάπτυξη, προστατεύοντας την κοινωνική ασφάλεια, με καλύτερο κοινωνικό κράτος και περισσότερες δουλειές»*, δήλωσε στο Reuters ο επικεφαλής του κόμματος Ανεξαρτησίας, Μπιάρνι Μπενέντικτσον.

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι μέχρι και δύο εβδομάδες πριν τις εκλογές, ο Μπενέντικτσον δεχόταν σφοδρή κριτική και μάλιστα αρκετοί τον καλούσαν να παραιτηθεί, λόγω των χαμηλών ποσοστών που συγκέντρωνε το κόμμα του στις δημοσκοπήσεις. Ωστόσο, μία τηλεοπτική συνέντευξη στην οποία έδειξε το ανθρώπινο πρόσωπό του φαίνεται πως άλλαξε τις ισορροπίες και τον έφερε στην πρώτη θέση των προτιμήσεων.

Η εμφάνιση της κεντροδεξιάς κυβέρνησης ξανά στην εξουσία της Ισλανδίας αποδεικνύει ότι οι πολίτες της χώρας πίστεψαν το οικονομικό πρόγραμμα που παρουσίασε το συγκεκριμένο κόμμα για την έξοδο της χώρας από την κρίση, παρόλο που το ίδιο κόμμα τους οδήγησε και στην κρίση. Οι απελπισμένοι από την απότομη πτώση του βιοτικού τους επιπέδου πολίτες, συγκρίνοντας αυτά που τους προσέφερε το μέχρι και το 2007 μοντέλο ανάπτυξης, επέλεγον τον υποψήφιο που υπόσχεται τον εύκολο δρόμο και την άμεση ανακούφιση. Η τελευταία πολιτική επιλογή των Ισλανδών δείχνει ότι ρισκάρουν την επανάληψη στο μέλλον μιας οικονομικής ύφεσης, κάτι το οποίο είναι πολύ πιθανό να συμβεί στο εγγύς μέλλον με βάση την παρούσα έρευνα.

Συμπεράσματα

Βασική αιτία της κρίσης στην Ισλανδία ήταν η απορρύθμιση του τραπεζικού τομέα από το 2001 και μετά. Με την κατάρρευση της Lehman Brothers το 2008 και το πάγωμα της διατραπεζικής αγοράς, οι τρεις βασικές Ισλανδικές τράπεζες δεν μπορούσαν πια να χρηματοδοτήσουν το υψηλό εξωτερικό τους χρέος το οποίο υπερέβαινε τα 50 δισ. ευρώ, αναλογούσε δηλαδή χρέος σχεδόν 160.000 ευρώ ανά Ισλανδό.

Πέντε χρόνια μετά την εμφάνιση της κρίσης, πολλοί οικονομικοί αναλυτές θεωρούν το παράδειγμα της Ισλανδίας ως βέλτιστο παράδειγμα οικονομίας που κατάφερε μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα να ξεπεράσει την κρίση και σήμερα εμφανίζει ρυθμούς ανάπτυξης. Στην έρευνα που έγινε στα πλαίσια αυτής της εργασίας καταλήγουμε ότι αυτό δεν είναι απόλυτα ακριβές. Ο λόγος είναι ότι κάτω από το βάρος των σωστών επιλογών οι Ισλανδοί επιστρέφουν σε αυτά που τους οδήγησαν στην κρίση. Ωστόσο ορισμένες δράσεις του Ισλανδικού λαού είναι αξιοσημείωτες και μπορούν να υιοθετηθούν από χώρες που είναι αντιμέτωπες με οικονομικές κρίσεις. Το δημοψήφισμα, με το οποίο ο Ισλανδικός λαός αποφάσισε να απορρίψει το νομοσχέδιο της κυβέρνησης (icesave) για την αποπληρωμή των ξένων πιστωτών, αποτελεί την τελειότερη μορφή άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών και θα έπρεπε υπό συνθήκες να πραγματοποιείται, ώστε άμεσα ο λαός να συμμετέχει στις αποφάσεις. Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών για την αναθεώρηση του Συντάγματος, καθώς και οι μαζικές ειρηνικές διαδηλώσεις έξω από το κοινοβούλιο, πραγματοποιήθηκαν συλλογικά και προγραμματισμένα με σκοπό την αλλαγή της μέχρι τότε

κατάστασης και την παραίτηση της κυβέρνησης. Ο Θοβαρντϋρ Γκϋλφασον, μέλος του Συνταγματικού Συμβουλίου της Ισλανδίας, αναφέρει: «*Η κοινή γνώμη βλέπει το Σύνταγμα να συντάσσεται μπροστά στα μάτια των πολιτών... Αυτό είναι μια πολύ διαφορετική προσέγγιση σε σχέση με την παλαιότερη που ήθελε τους συντάκτες του Συντάγματος να βρίσκονται κάπου απομονωμένοι*». Επίσης η σύσταση εξεταστικών επιτροπών και η παραπομπή των ιθυνόντων, για την οικονομική κρίση στην Ισλανδία σε δίκη αποτελούν παραδείγματα για κοινωνίες με διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα. Τα αίτια που οδήγησαν την Ισλανδία και την Ελλάδα στην κρίση μοιάζουν κοινά καθώς και στις δύο χώρες, δεν επικρατούσε κριτική σκέψη για την πολιτική που ακολουθούσε η εκάστοτε κυβέρνηση, το βιοτικό επίπεδο ήταν αρκετά υψηλό, υπήρχε οικονομική ευμάρεια, και οι πολίτες είχαν επιδοθεί σε ένα καταναλωτικό «αγώνα δρόμου» και ατομικότητας. Καθώς δεν υπάρχουν ιδανικές λύσεις και μοντέλα σωτηρίας, οι δράσεις της Ισλανδικής κοινωνίας μπορούν να εφαρμοστούν στα δεδομένα της κάθε κοινωνίας. Συνοψίζοντας:

- Η ίδια η κοινωνία αναλαμβάνει δράση με ελεγχόμενες από τους ίδιους τους πολίτες ειρηνικές συγκεντρώσεις και δεν εφησυχάζει μέχρι να καταδικαστούν οι υπεύθυνοι για τα οικονομικά εγκλήματα (Πρωθυπουργός, διοικητές τραπεζών)
- Συνεχή πίεση από το λαό για την επιθυμητή κατάσταση. Ο Ισλανδοί έχουν παρουσία και επαγρυπνούν και μετά τις πρώτες διαδηλώσεις. Αντιδρούν σε οτιδήποτε θεωρούν άδικο
- Η διενέργεια δημοψηφίσματος για σημαντικά θέματα που αφορούσαν τον Ισλανδικό λαό όπως η διάσωση των τραπεζών ή όχι
- Αφέθηκαν οι τράπεζες να πτωχεύσουν και δημιουργήθηκαν νέες υγιείς κρατικές τράπεζες
- Δράση από τους πολίτες ακόμα και μετά τις μεγάλες αποφάσεις με σκοπό να μην δημιουργηθεί ξανά το ίδιο πρόβλημα στην Ισλανδία (δημιουργία Συντάγματος από τους πολίτες, με ανοικτή συμμετοχή από όλους τους πολίτες και ψηφοφορίες από το διαδίκτυο, για να μην επαναληφθεί η ίδια κατάσταση)
- Η τάση των πολιτών για διαφανείς διαδικασίες και συνεργασία. Χρήση του διαδικτύου
- Προτεραιότητα στις καταθέσεις των ιδιωτών και εγγύηση για όλες τις εγχώριες καταθέσεις
- Σύσταση οικονομικών ελεγκτικών αρχών για έλεγχο των μη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων
- Επίσης η σύσταση νέων εξεταστικών επιτροπών με αποκλειστικό σκοπό την παραπομπή των υπευθύνων σε δίκη.

Επιπρόσθετα, χρειάζεται αναθεώρηση από τον καθέναν μας για την προσωπική μας ευθύνη, τις προσωπικές επιλογές και τον τρόπο ζωής που είχε υιοθετηθεί μέχρι και το ξέσπασμα της κρίσης, κάτι που οι Ισλανδοί φαίνεται να έκαναν άμεσα όταν συνειδητοποίησαν την κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει.

Βιβλιογραφία

- Buiter, Willem και Ebrahim Rahbari (2011). Η Ελλάδα και η δημοσιονομική κρίση στην ONE. Άρθρο Δ.3. Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης. Εκδόσεις Λιβάνη. Αθήνα.
- Dabrowski Marek (2010). The global financial crisis: Lessons for European integration. *Economic Systems* 34: 38–54.
- Darvas Z. (2011). A tale of three countries: recovery after banking crises. Bruegel Policy Contribution (www.bruegel.org).
- Firzli M. Nicolas J. (2010). Greece and the EU Debt Crisis. Interview to The Vienna Review.
- Growiec Katarzyna (2011). Social Capital during the Financial Crisis. The Case of Iceland. Warsaw School of Social Sciences and Humanities, Warsaw, Poland.
- Helgason Gudjon and Dodds Paisley (2010). Iceland Ex-PM Faces Possible Charges in Meltdown.
- Iceland Review (IR, 14 April 2010). Crisis Report: Icelandic Ministers Were Negligent.
- Jun Shen and Yuan Li (2013). Analysis on the Economic Crisis of Sovereign Nations: Consequences, Reasons and Inspiration. School of Management, Wuhan University of Technology, Wuhan, P.R.China. Proceedings of the 7th International Conference on Innovation & Management.
- Kaplanoglou Georgia and Rapanos T. Vassilis (2012). Tax and Trust: The Fiscal Crisis in Greece. *South European Society and Politics*. iFirst article. pp. 1–22. ISSN 1360-8746 (print)/ISSN 1743-9612 (online). Taylor & Francis (<http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2012.723327>).
- Laeven Luc and Valencia Fabian (2008). Systemic Banking Crises: A New Database. IMF Working Paper (WP/08/224).
- Minescu Ana-Maria (2011). The Debt Crisis – Causes and Implications. *Petroleum-Gas University of Ploiesti*. Vol. LXIII. No. 2/2011 pp. 95 - 104. Economic Sciences Series.
- Ólafsson Thorvardur Tjörvi and Vignisdóttir Karen Áslaug (2012). Households' position in the financial crisis in Iceland. Working paper Central Bank of Iceland. No. 59. ISSN 1028-9445. (<http://www.sedlabanki.is>).
- Reinhart C. M. and Rogoff K. S. (2009). The aftermath of financial crises. NBER working paper series. National Bureau of Economic Research. Cambridge. Working Paper 14656 (<http://www.nber.org/papers/w14656>).
- Russell Jesse (2012). Ethical Crises in the International Political Economy. *The Journal of Socio-Economics*. doi:10.1016/j.socec.2012.08.001.
- Wade Robert (2010). After the Crisis: Industrial Policy and the Developmental State in Low-Income Countries. London School of Economics and Political Science. *Global Policy* Volume 1. Issue 2. doi: 10.1111/j.1758-5899.2010.00036.x.
- Βαγιανός Δ., Βέττας Ν. και Μεγήρ Κ. (2010). Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία. (www.greekeconomistsforreform.com).
- Κότιος Άγγ., Γαλανός Γ. και Ρουκανάς Σπ. (2012). Η Ελληνική Κρίση και η Κρίση του Συστήματος Διακυβέρνησης της Ευρωζώνης. Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 18(1): 1-26 (http://www.prd.uth.gr/research/DP/2012/uth-prd-dp-2012-1_gr.pdf).
- Κουφάρης Γ. (2010). «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα. Ιανουάριος-Φεβρουάριος.
- Μουρίκη Α., Μπαλούρδος Δ., Παπαλιού Ο., Σπυροπούλου Ν., Φαγαδάκη Ε. και Φρονίμου Ε. (2012). Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας – 2012. Όψεις της κρίσης. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. ISSN 1109-5989 (<http://www.ekke.gr>).

Ράπανος Β. και Καπλάνογλου Γ. (2011). Οικονομική κρίση και δημοσιονομική πολιτική: Η περίπτωση της Ελλάδας. Άρθρο Β.3. Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκ. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.
Χαρδούβελης Γκ. (2011). Το χρονικό της διεθνούς και της συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, αντιδράσεις, επιπτώσεις, προοπτική. Eurobank Research.

Διαδικτυακές αναφορές

Deutsche Welle (DW, 2011). <http://www.dw.de//a-14981652-1>
Iceland Review Online (IRO, 2010). http://www.icelandreview.com/icelandreview/daily_news/?cat_id=16567&ew_0_a_id=370813
Επίσημη πύλη της Ισλανδίας. <http://www.iceland.is/>
Κυβερνητική ιστοσελίδα της Ισλανδίας. <http://www.government.is/>

Ways to overcome the Greek crisis following the example of Iceland

K. Theoulakis, Rural and Surveying Engineer N.T.U.A., MSc

Ev. Mantas, chemical engineer N.T.U.A., MSc

Ch. Mystrioti, Mining and Metallurgical Engineer N.T.U.A., MSc

Abstract

The last 2 years the Greek society has been confronted severe changes due to the financial crisis and faces deeper economic downturn with no hope of recovery (FM Nicolas, 2010). The explosion of unemployment, continued reductions in salaries and pensions as well as the increase of the number of suicides lead the society to a standstill. Repeated strikes, demonstrations, conquest of public sector institutions and services do not seem to have any impact on the government, which continues to take tough measures to rescue the country from bankruptcy. In this paper the example of Iceland was evaluated, a small country that bankrupted and managed with a comprehensive policy to recover without intervention by external lenders. The society of Iceland present participates and decide by own, through referendums, about the fate of the debt of Icelandic banks (DW, 2011). Also citizens of Iceland reacted against financial manipulation of their government for the crisis and they have begun reform efforts, including the revision of the Constitution (IRO, 2010), and also the referral of former prime minister on trial. (Helgason Gudjon and Dodds Paisley, 2010; IR, 2010). The actions of the society of Iceland, a society with a different culture, were examined and decided whether they could be adopted or adapted in Greek actuality aiming at Greece's exit from the crisis.